

രാമചരിതം: നൂറ്റിഅമ്പത്തിമൂന്നാം പാലം
വ്യാഖ്യാ: ഉർസുല എൻ

രാമചരിതം: നൂറ്റിഅമ്പത്തിമൂന്നാം പാലം
വ്യാഖ്യാതാവ്: ഉർസുല എൻ
(മലയാളം: കവിത)

Editorial content © 2023, Ursula N

The electronic versions have been created by making use of the production infrastructure of [River Valley Technologies](#).

The electronic versions were generated from sources marked up in [L^AT_EX](#) in a computer running GNU/LINUX operating system. PDF was typeset using [X_YL^AT_EX](#) from [T_EXLive](#) 2020 and the cloud framework, [Ithal \(ഇതൽ\)](#). The base font used was traditional script of Rachana, contributed by KH Hussain, et al. and maintained by [Rachana Institute of Typography](#). The font used for Latin script was [Linux Libertine](#) developed by Philipp H. Poll.

The electronic versions are released under the provisions of [Creative Commons Attribution ShareAlike](#) license for free download and usage.

[Bharata Shoots at Hanuman as He Flies Over with the Medicinal Herbs](#), a painting by Anonymous. The image is taken from [Wikimedia Commons](#) and is gratefully acknowledged.

[Sayahna Foundation](#)

JWRA 34, Jagathy, Trivandrum, India 695014

URL: www.sayahna.org

രാമചരിതം:
നൂറ്റിഅമ്പത്തിമൂന്നാം പാലം

സംഗ്രഹം

രാമലക്ഷ്മണന്മാരെയും വാനരന്മാരെയും രക്ഷിക്കാനായി ഹനുമാൻ മരുന്നന്വേഷിച്ചുപോകുന്നു. പർവ്വതത്തിൽ ചെന്നപ്പോൾ മരുനു തിരിച്ചറിയാനായില്ല. അതിനാൽ കൊടുമുടി തന്നെ മുഴുവനായി പറിച്ചുകൊണ്ടുവന്നു. മരുനുകളുടെ കാറ്റേറ്റപ്പോൾ എല്ലാവരും ഉണരുന്നു. തിരിച്ചു പാതിവഴിയിലെത്തി കൊടുമുടികൾ എറിഞ്ഞ് പഴയ സ്ഥാനത്താക്കുന്നു. ഉണർന്നെഴുന്നേറ്റു വാനരന്മാർ ലങ്കക്ക് കൊള്ളിവെക്കുന്നതോടെ കുംഭ-നികുംഭാദികൾ യുദ്ധത്തിനടുക്കുന്നു. വാനരന്മാർ രാക്ഷസന്മാരെ കൊല്ലുന്നു. തുടർന്ന് യുദ്ധത്തിന് എത്തുന്ന മകരാക്ഷനെ രാമൻ വധിക്കുന്നു. ഇന്ദ്രജിത്ത് നികംഭിലയിൽ ചെന്ന് ഹോമം തുടങ്ങുന്നു. ഹോമം മൂടക്കാനായി വിഭീഷണനും മറ്റും അവിടേക്ക് ചെല്ലുന്നു.

പാട്ട് 1

കൊണ്ടുടനടൻ പകഴിയാൽത്തകർത്തു വീണ്ണു കൂടയെഴുന്നിറ്റുരചന്മാരിടരെഴുന്നേ ഇണ്ടൽകൊടുപാരിലങ്കു വീണ്ണവരെയും കൂടിൻറനിയുണർത്തുവതിനെത്തു നല്ലതെൻറേ തണ്ടിനടകൊണ്ടുടൻ വിപിഴണനുമായി ചാമ്പവനെയും വീരെരത്തു കണ്ടുവനരെരെക്ക- ചെണ്ടെഴുമരുതുക്കൊൾ മുൻറു മലയെ നോക്കി ചേണെഴും വണ്ണം വിരെരത്തുകൂട നടകൊണ്ടേൻ.

അന്യ കൊണ്ടു തകർന്നു വീണ രാമലക്ഷ്മണൻ മാരേയും പോരിൽ വീണ മറ്റുള്ളവരെയും ഉണർത്തുന്നതിന് എന്താണ് മാർഗം എന്ന് വിചാരിച്ച് വിഭീഷണനുമായി ആലോചിച്ച്. ജാംബവാനെയും കണ്ടു് അയാളുടെ നിർദ്ദേശം അനുസരിച്ച് വിശേഷമരുന്നുകൾ ഉള്ള മൂന്നുമല നോക്കി ഞാൻ നടന്നു.

കുറിപ്പ്

തണ്ടുക — അന്വേഷിക്കുക
പകഴി — അമ്പ്
മരുത്തുകൊൾ — മരുനുള്ള

പാട്ട് 2

കൻറുമ്മലയും പലനാട്ടും കഴിന്തേ പോയ്‌ച്ചെണ്ടെഴും മരുത്തുകൊൾ മുൻറു മലയതിന്മേൽ ചെൻററണൈ-
ത്തൊൻറിയിരുത്തും കൊണ്ടു നടയോടു ചിനമീടി തനിയേ വൻമരുത്തുപാർത്തേൻ കണ്ടുതില്ലയെൻറിവന്മാമല്ലയവറെ കൈക്കൊടങ്കിലുക്കിയുമെടുത്തു കട പോലേ-
യിണ്ടലൊഴിവാനരചൻമാർക്കും കവികൾക്കുമിങ്കുവീരെരവോടു മലയോടുമങ്കണൈന്തേൻ

കുന്നും മലയും പല നാടുകളും കടന്നു പോയി വിശേഷപ്പെട്ട മരുനുകളുള്ള മൂന്നു മലയിൽ ചെന്നെണ്ത് മരുന്നു നോക്കി. തിരിച്ചറിയാൻ വയ്യാത്തതു കൊണ്ടു് ആ മലകളെ കൈ കൊണ്ടിലുക്കിയെടുത്ത് കട പോലെ പിടിച്ച് രാമ ലക്ഷ്മണൻമാർക്കും വാനരൻമാർക്കും ഇണ്ടലൊഴിവാക്കാൻ വേണ്ടി വേഗത്തിൽ അണഞ്ഞു.

കുറിപ്പ്

ചിനം — കോപം

പാട്ട് 3

അണൈനതളവുമാമരുത്തുമുൻറൾ മലതൻ കാറ്റണൈന്തരചന്മാരു മരിവീരരും വിരെരന്തേ ഉണർത്തരികൾകോൻ മൊഴിയ വന്നകർ പുക്കന്തോരണൈത്തു വളർകൊള്ളികൾ തരിത്തവർ കൊളുത്തി-
പ്പണിന്തരചനെത്തിരിതു പാതി വഴി ചെൻറേൻ പാരമ്മലയേ യെറിതു മുനിരുന്തവണ്ണം പിണൈന്തരികളോടു മങ്കടുത്തു നകരെല്ലാം പിനേ വിരെരതു ചുട്ടുവതിനട്ടം വരുമാറ്റം.

മരുന്നുമലയുടെ കാറ്റേറ്റ് രാമലക്ഷ്മണന്മാരും വാനരവീരന്മാരും വേഗത്തിൽ ഉണർന്നു. സുഗ്രീവാജ്ഞയനുസരിച്ച് അവരെത്തി പന്തങ്ങളേന്തി രാജാവിനെ നമസ്കരിച്ചു. ഞാൻ പകുതി വഴി ചെന്ന് ഭാരമുള്ള മല എറിഞ്ഞ് മുമ്പുണ്ടായിരുന്ന മാതിരി തന്നെ ആക്കി. തിരിച്ചുവന്ന് മറ്റുള്ള വാനരന്മാരുമായി ചേർന്ന് അതിനഷ്ടം വരുമാറ് നഗരം ചുട്ടു.

കുറിപ്പ്

പുകന്തോർ — പ്രവേശിച്ചവർ
പാരം — ഭാരം
പിനേ — പിന്നെ
നട്ടം — നഷ്ടം

പാട്ട് 4

മാറ്റമനിചാചരരൊടേറ്റരികളെല്ലാം മാനതമതിൽ തുയരെഴുത്തുമടനേ വൻ പോരതിലരക്കൊരാടുത്തനരനേരും കൂടലരെയൊക്കങ്കു മുടിക്ക നീങ്കളെൻറേ കൂറിനതു കമ്പനമകമ്പനരേട പിൻ കൂടപ്പിരചങ്കൊൊടു വമ്പടയുമെല്ലാം തേറ്റുമളവഴുണം നൽവിണ്ണവരുമഞ്ചും തേനയൊടു യുപന്തയൻ തന്നൊടുമൊത്താൻ

എതിർക്കുന്ന രാക്ഷസരാൽ കഷ്ടതയനുഭവിച്ച് വാനരൻമാരെല്ലാം പോരിൽ രാക്ഷസരോടു് എതിർക്കുന്ന നേരം “ശത്രുക്കളെ മുഴുവൻ നിങ്ങൾ മുടി ക്കുക” എന്ന് കുംഭൻ ആജ്ഞാപിച്ചു. അപ്പോൾ അകമ്പനന്റെ പിന്നിൽ പ്രജംഘനം വമ്പടയും ദേവന്മാർ പോലും ഭയപ്പെടുന്ന സേനയോടു കൂടി യുപാക്ഷനോടു് ചേർന്നു.

കുറിപ്പ്

മാറ്റുക — എതിർക്കുക
കൂടലർ — ശത്രുക്കൾ
അഴുണം — അക്ഷണം
യുപന്തയൻ — യുപാക്ഷൻ
തേന — സേന

പാട്ട് 5

ഒത്തവർകൾ ചെൻററചനെത്തൊഴുതു നൻറായൊ കൈയൊരുമിത്തവരടൽക്കണൈന്തനേരും ചിത്തിരമെഴുംപടിയടുത്തരിവരൻമാർ ചിക്കൈയകമ്പനനെയങ്കുതൻ മുടിത്താൻ. അത്തനയിലെത്തിപ്പിരചങ്കൊൊടു നേരേയത്തലയടിത്തുമങ്കുറ്റത്തനനരീച-
നെത്തി വിവിതൻ കൊൻറിതു ചോണിതക്കണ്ണനെ യിട്ടടലിൽ മൈന്തടൻ യുപമിഴിയോനേ.

അവർ ഒത്തുചേർന്ന് രാവണനെ തൊഴുത് യുദ്ധത്തിനണഞ്ഞ നേരത്ത് വാനരശ്രേഷ്ഠൻമാരും അതുതകരമായ രീതിയിൽ അവരോടു് അടുത്തു. അംഗദൻ പെട്ടെന്ന് തന്നെ അകമ്പനനെ വധിച്ചു. സുഗ്രീവൻ അപ്പോൾ പ്രജംഘനെ സമീപിച്ച് അവന്റെ തല തകർത്തു. ദ്വിവിതൻ ശോണിതാക്ഷനെ കൊന്നു. മൈന്ദൻ യുപാക്ഷനെയും വധിച്ചു.

കുറിപ്പ്

ചിത്തിരം — അതുതം
ശോണിതക്കണ്ണൻ — ശോണിതാക്ഷൻ
യുപമിഴിയോൻ — യുപാക്ഷൻ
അത്തനയിൽ — അപ്പോൾ

പാട്ട് 6

യുപമിഴിയോനടലിൽ വീഴ്ന്തളവിലപ്പോൾ പുതലമുലൈക്കണൈന്ത കമ്പനയനേരും താപം വരുമാരികൽച്ചെയ്യാനരികൾവേന്തൻ താവിയുമടിത്തു ചകലിത്തുലകിലിട്ടാൻ താപമരിവേന്തനെയെഴുത്തുടൻ നികമ്പൻ യാതനയൊടപ്പൊഴുതടുത്തങ്കു തടുത്തും ആപന്നനതാക്കിയും മുടിത്തവനെയിട്ടേ നഞ്ചിതുടൻ മണ്ടിനരരക്കരുമനേരും.

യുപാക്ഷൻ യുദ്ധത്തിൽ വീണതറിഞ്ഞ് ഭൂമി ഉലക്കുന്ന രീതിയിലെത്തിയ കുംഭനെ സുഗ്രീവൻ അടിച്ച് ശകലിച്ച് നിലത്തിട്ടു. നികുംഭൻ കോപത്തോടെ സുഗ്രീവനെ നേരിട്ടെങ്കിലും അവനെ തടഞ്ഞ് ഞാൻ അപായപ്പെടുത്തി. ആ സമയം രാക്ഷസർ ഭയന്നുമണ്ടി.

കുറിപ്പ്

ആപന്നൻ — ആപത്തിൽ പെട്ടവൻ
അഞ്ചുക — ഭയക്കുക

പാട്ട് 7

നേരില്ലയെൻറും നിചിചരേന്തിരൊൊടെല്ലാം നേരെയറിയിത്തനരരക്കർമുടിവെല്ലാം പാരമിടരായ് മകരലോചനനോടപ്പോൾ പാടെയറിയിത്തരികലത്തെയുമനേരും പോരിടയറ്റത്തരചൻമാരെയും മുടിത്തേ പൊരിവുതരിപ്പൊഴുതെന്ററളുവുകൂട വീരന്മിലങ്കമന്നവൻ കഴൽ വണങ്കി വീറ്റുള്ളതെടുത്തരികലത്തെയുമുലൈത്താൻ.

രാമാദികളോടു് എതിരിടാൻ ആർക്കും കഴിയില്ലെന്നു രാക്ഷസൻമാർ രാവണനെ അറിയിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹം ദുഃഖിതനായി മകരാക്ഷനോടു് വാനരകുലത്തെയും രാമലക്ഷ്മണൻമാരെയും മുടിച്ച് പൊതത്തണമെന്ന് അറിയിച്ചു. വീരനായ മകരാക്ഷൻ രാവണന്റെ കാൽതൊട്ടു് വണങ്ങി തന്റെ മുഴുവൻ കരുത്തും സമാഹരിച്ച് വാനരകുലത്തെ ഉലച്ചു.

കുറിപ്പ്

നേരില്ല — എതിരില്ല
പൊരുവുത് — പൊരുത്തം

പാട്ട് 8

ഇച്ചുകുമുലൈക്കുമളം വൻപുടൈവൻറാനെത്തിയികൽ ചെയ്ക്കുളവു വാനരങ്കൾ പോരിൽ വച്ചുരചനെത്തൊഴുതു വീണ്ണെഴുന്നേരേരും വച്ചിരതരൻകണയും വഞ്ചിലയുമേന്തി നച്ചുരവിനിൽത്തുയിലും മായനണൈന്തപ്പോൾ നട്ടുവത്തു തേർ കുതിര താരതിയുംവില്ല-
മൊച്ചയെഴും മന്നവനെ നോക്കിയൊരു ചുലമൊട്ടലരറ്റം പരിച്ചചാടിനനരക്കൻ.

ജഗത്തെ ഉലക്കുമാറ് വമ്പുള്ളവനായ മകരാക്ഷൻ യുദ്ധം ചെയ്യുന്ന നേരത്ത് വാനരൻമാർ പോർക്കളത്തിൽ വെച്ചു തന്നെ രാമനെ തൊഴുതു വീണെഴുന്നേറ്റു. അപ്പോൾ ഇന്ദ്രാസൂര്യം വൻ ചാപവുമെടുത്ത് വിഷസർപ്പത്തിനു മുകളിൽ പള്ളിയറങ്ങുന്ന ദേവനണഞ്ഞപ്പോൾ രാക്ഷസർക്ക് അവരുടെ തേരും കുതിരയും സാരഥിയും വീല്ലുമെല്ലാം നഷ്ടപ്പെട്ടു. ഉടനെ മകരാക്ഷൻ രാമനെ നോക്കി ശത്രുക്കൾ നശിക്കുന്ന വിധത്തിൽ ഒരു ശുലമെയ്തു.

കുറിപ്പ്

ചെഗം — ജഗം
വച്ചിരതരൻ — വജ്രായുധം ധരിച്ചവൻ
നച്ചുരവ് — സർപ്പം
തുയിലുക — ഉറങ്ങുക
ഒച്ചയെഴും — കീർത്തിയുള്ള
ഒട്ടലർ — ശത്രുക്കൾ

പാട്ട് 9

ചാടിയതിനൈച്ചരങ്കളാലരിത്തുമന്നൻ താവിയ ണൈന്താൻ നിചിചരൻ വിരെരവിലപ്പോൾ കൂടനല്ല പാവകനുളളത്തിരമെടുത്തു കൂറൊടു തൊട്ടത്തരചനെയ്തളവിൽ നേരേ കേടുവന്നരക്കനും നമൻപുരി പുക്കന്താൻ കേവലമതുറ്റിന്തിരാവണിയുമപ്പോൾ കൂടയടലിൽ കപികുലത്തെയയ്തു വീഴ്ന്നിള-
ടയറിയിത്തനനിലങ്കമന്നനോടും

മകരാക്ഷന്റെ ശുലത്തെ ശ്രീരാമൻ ശരങ്ങളാൽ അരിഞ്ഞു. അപ്പോൾ ആ രാക്ഷസൻ ചാടിയണഞ്ഞു. രാമൻ ഉടനെ പാവകാന്തുമെടുത്ത് തൊട്ടത്തെയ്തു. മകരാക്ഷൻ കാലപുരി പുകി. അതറിഞ്ഞ ഇന്ദ്രജിത്ത് വാനര കുലത്തെ എയ്തു വീഴ്ക്കുകയും മകരാക്ഷൻ വധിക്കപ്പെട്ടത് രാവണനെ അറിയിക്കുകയും ചെയ്തു.

കുറിപ്പ്

താവി — ചാടി
നമൻപുരി — യമപുരി

പാട്ട് 10

ഇലങ്കമന്നനച്ചൊല്ലതു കേട്ടളവു പാരമികൽക്കു നടത്തും ചിനമുലാവിയുമുരെത്താൻ കലങ്കിന മനത്തൊടുമെതിർത്തരചൻമാരെക്കടും പകഴിയെയ്തു കപിവീരരെയുമെല്ലാം വിലങ്കയങ്കു വീഴ്ക്ക നമുക്കു വെൻറിയെൻറും വിളങ്കം വണ്ണമെൻറുടനിരാവണനരെക്കു വെലം കിളർത്തിരാവണിയും വിണ്ണടിപണിതു വിരെരത്തുമൊരുമായ പുനയിത്തുമങ്കടുത്താൻ.

ഇന്ദ്രജിത്ത് പറഞ്ഞതു കേട്ടു് രാവണൻ കോപത്തോടെ യുദ്ധത്തിന് പുറപ്പെട്ടു. കലങ്ങിയ മനസ്സോടെ രാമലക്ഷ്മണന്മാരെയും വാനരവീരന്മാരെയും കടുംബാണങ്ങൾ കൊണ്ടു് എയ്ത് നമുക്ക് നിത്യമായ വിജയം വരുന്ന രീതിയിൽ അവരെ വീഴ്ക്ക എന്ന് പറഞ്ഞു. അപ്പോൾ ബലവാനായ ഇന്ദ്രജിത്ത് രാവണന്റെ പാദം നമസ്കരിച്ച് മായ സൃഷ്ടിച്ചു കൊണ്ടു് പോരിനടുത്തു.

കുറിപ്പ്

വിലങ്ക — വിലങ്ങുമാറ്
പുനയിത്തു — സൃഷ്ടിച്ചു

പാട്ട് 11

അടുത്തളവിൽ മായയതു തേവിയെൻറു തോൻറി യരക്കനതു വെട്ടി നകർ പുക്കു പടച്ചുഴ-
ങ്കടക്കും മുൻ നികമ്പിലയിലോമവും മുതിർത്താനുണർത്തിനൻ വിപിഴണനും മന്നനൊടനേരും അടുത്തളവുള്ളൊമം മുടിയിൻറതിനും മുന്നേയരക്കനെ മുടിത്തുകളളയേണമിനിയെൻറ നടുക്കുമൊടു മന്നനുമിരാവണിയെ വെൽവാനടുത്തരികളും വിരെരതിലഴുണനുമൻറേ.

ഇന്ദ്രജിത്ത് താൻ സൃഷ്ടിച്ച മായാസീതയെ വെട്ടി. പട നഗരത്തിൽ കടക്കുന്നതിനു മുമ്പ് ഇന്ദ്രജിത്ത് നികംഭിലയിൽ ഹോമം തുടങ്ങി. ഹോമം പൂർത്തിയാവുന്നതിനുമുമ്പേ എത്രയും പെട്ടെന്ന് രാക്ഷസനെ വധിക്കണമെന്ന് വിഭീഷണൻ രാമനോടു് ആവശ്യപ്പെട്ടു. രാമനും വാനരപ്പടയും ഇന്ദ്രജിത്തിനെ തോല്പിക്കാനായി അടുത്തു.

കുറിപ്പ്

ബാമം — ഹോമം

പാട്ട് 12

ഇലഴുണനു പിമ്പുടൻ വിപിഴുണനു മൊൻറായിയകുമൊട്ടു പോവിതു നികമ്പിലയിലിപ്പോൾ കുലൈത്തലൊടുരെത്തനൻ വിപിഴുണനൊടൊക്കുകൊടുപ്പമൊടിലങ്ക മന്നനും പലവും ചൊൻറാൻ ^[1]

ലക്ഷ്മണനോടു കൂടി നികംഭിലയിൽ പോകണമെന്ന് രാമൻ വിഭീഷണനോടു് പറഞ്ഞു. അപ്പോൾ വിഭീഷണനും ഗൗരവമാണു് ചില കാര്യങ്ങൾ പറഞ്ഞു.

^[1] ഈ പാട്ടു് പൂർണ്ണമല്ല. രാമചരിതത്തിന്റെ ഒരു ഗ്രന്ഥത്തിലും ബാക്കിയുള്ള രണ്ടു് വരികൾ ഇല്ല.

ഉർസുല എൻ

അസിസ്റ്റന്റ് പ്രൊഫസർ, മലയാളവിഭാഗം, സെന്റ് ജോസഫ്സ് കോളേജ് (ഓട്ടോണമസ്) ഇരിങ്ങാലക്കുട.

പിൻകുറിപ്പ്

- മുപ്പതു മുതൽ നാല്പതു മിനിറ്റിനകം വായിച്ചു തീർക്കാവുന്ന ഉള്ളടക്കമാണ് സായാഹ്ന പുറത്തിറങ്ങുന്ന ഈ ഫോൺ പിഡിഎഫുകളിൽ ഉള്ളത്. ഇതു വായിക്കുവാനായി ഒരിക്കലും ഒരു കമ്പ്യൂട്ടറോ ഡെസ്ക്ടോപ്പ് ആപ്ലിക്കേഷനുകളോ ആവശ്യമില്ല.
- ആധുനിക മനുഷ്യന്റെ സന്തതസഹചാരിയായ സ്മാർട്ട് ഫോണുകളുടെ സ്ക്രീനിൽ തന്നെ വായിക്കുവാൻ തക്ക രീതിയിലാണ് ഈ പിഡിഎഫുകൾ വിന്യസിച്ചിരിക്കുന്നത്. ഫോണിന്റെ വീതിക്കു നിജപ്പെടുത്തിയ രീതിയിലാണ് മാർജിനുകൾ ചിട്ടപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നത്.
- പിഡിഎഫ് പ്രമാണങ്ങൾ വായിക്കുവാനുള്ള പ്രയോഗങ്ങൾ എല്ലാതരം സ്മാർട്ട്ഫോണുകളിലും ഇന്ന് ലഭ്യമാണ്. എന്നിരിക്കിലും സൗജന്യമായി കിട്ടുന്ന അഡോബി അക്രോബാറ്റ് റീഡർ ആണ് ഇവയിൽ ഏറ്റവും മുന്തിയത്. അതുകൊണ്ട് അഡോബി റീഡർ ഇൻസ്റ്റാൾ ചെയ്യുകയും അതിൽ ഈ ഫോൺ പിഡിഎഫുകൾ വായിക്കുകയും ചെയ്യുക.
- സ്വതന്ത്രപ്രസാധനം ആഗ്രഹിക്കുന്ന/ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന ആർക്കുവേണമെങ്കിലും സായാഹ്നയിലൂടെ സ്വന്തം കൃതികൾ പ്രസാധനം ചെയ്യാവുന്നതാണ്. 30 മുതൽ 60 മിനിറ്റുകൾക്കകം വായിച്ചുതീർക്കാവുന്ന ഉള്ളടക്കം - കഥകൾ, അനുഭവക്കുറിപ്പുകൾ, ലേഖനങ്ങൾ, അഭിമുഖങ്ങൾ, സിനിമാനിരൂപണങ്ങൾ, കവിതകൾ - എന്നു തുടങ്ങി എന്തുവേണമെങ്കിലും അയയ്ക്കാവുന്നതാണ്. അയയ്ക്കേണ്ട വിലാസം: editors@sayahna.org.
- പ്രതികരണങ്ങൾ editors@sayahna.org എന്ന ഇമെയിലിലേയ്ക്ക് അയയ്ക്കുകയോ, ഈ **വെബ് പേജിൽ** കമന്റുകളായി ചേർക്കുകയോ ചെയ്യുക. നിർദ്ദേശങ്ങളും വിമർശനങ്ങളും എപ്പോഴും സ്വീകാര്യമാണ്. അവ സായാഹ്നപ്രവർത്തകർക്ക് കൂടുതൽ ഉത്തേജനം നൽകുന്നതാണ്.